

Începuturile anarhismului

Federația Anarhistă

2009

Ignoranța, neștiința sau de fapt, dorința de conservare a puterii, de asigurare a continuității și stabilității acesteia și de facilitare a augmentării ei, a condus la atribuirea unor valori negative, valori aproape “axiomatice”, unor ideologii care par să amenințe status-quo-ul.

Continuând această idee, o critică poate fi adusă și organizării spectrului politic în funcție de criteriul dreapta-stânga. Astfel, clasificarea unor ideologii ca fiind extremiste este nu doar de natură populistă ci conține și un important factor psihologic care neliniștește pe adepții mai puțin pregătiți din punct de vedere ideologic prin tocmai această “marginalizare” în plan teoretic. Natura populistă a acestei clasificări este compatibilă cu principiile generale, predominante la nivelul întregii societăți, despre temperare, moderare, “cale de mijloc”, indivizii având tendința de a cataloga drept înțeleaptă o decizie “obiectivă”, o decizie care a fost luată în urma unor analize care au vizat toate posibilitățile de rezolvare a problemei, dar mai ales cazurile extreme, care expun foarte bine riscurile și responsabilitățile. Astfel, este diminuat eventualul “teren fertil” care ar fi fost favorabil întreținerii unor indivizi cu “orientări extremiste”.

Centrul, ca și concept independent de domeniul politic, a fost dintotdeauna asociat cu factori care țin de o anumită importanță, cu factori ce îl transformă într-un loc spre care tinde majoritatea, un loc care trebuie apărat, un loc pentru și în care se sacrifică. Iar în acest caz am în vedere centrul organizărilor de orice fel, centre culturale, religioase, militare, administrative, politice. Astfel, ceea ce este considerat în clipa de față ca fiind centrul spectrului politic capătă involuntar, sau mai degrabă voluntar, o parte dintre aceste atribute care sunt dezirabile pentru mase foarte largi de indivizi. Inevitabil, ceea ce se regăsește la extremele esichierului politic capătă etichete care descriu marginalizarea, marginalitatea, periferia, subsolul, pingea, canalul de scurgeri, groapa de gunoi.

Efectele unor astfel de acțiuni, populiste, propagandiste, adevărate acte de dezinformare, s-au răsfrânt și asupra anarhismului. Este contrar naturii Statului, a Guvernului, de a promova principiile anarhiste și de a clarifica toate situațiile ce au fost catalogate ca fiind “atentate teroriste”. Un Stat care ar promova teoriile anarhiste, în aceeași măsură în care ar promova teoriile capitaliste sau birocratice, nu ar face decât să-și submineze singur autoritatea. Iar puterea nu vrea decât putere și nu poate tolera o altă formă de putere care i s-ar putea opune.

Este evident astfel, că orice Stat încearcă să dezinformeze cu privire la teoriile anarhiste, încearcă să distragă atenția de la astfel de principii și chiar să le cenzureze într-o manieră foarte subtilă. Un exemplu, foarte elocvent pentru acest caz, este încurajarea indivizilor, folosindu-se de media și universități, de a-și îndrepta atenția spre anumite domenii care întretin Statul: politica – dar politica de sub umbrela parlamentarismului, economia – dar economia de tip capitalist. O altă măsură adoptată este încurajarea indivizilor de a avea o singură specialitate, după principiul oikoiopragiei conform căruia fiecare ar trebui să facă un singur lucru, și anume pe acela la care se pricepe cel mai bine. Cu siguranță, un astfel de principiu este foarte util societății, însă poate deveni foarte nociv individului în cadrul Statului, căci astfel este întreținută ignoranța - ignoranța științifică, instituționalizată. Individul este interesat doar de domeniul în care activează, fiind într-un mediu în care este în permanență presat de concurență.

Anarhismul a fost descris doar în termeni peiorativi și asociat terorii și violenței, având o “accepție negativă, ca sinonim al haosului, dezordinii sau vidului de putere, așa cum demonstrează articolul Anarhie din imensul Vocabulaire de la Philosophie de Andre Lalande” până în momentul în care Pierre Joseph Proudhon a făcut precizări foarte clare cu privire la acest termen, el fiind primul care s-a proclamat anarhist. Cu toate acestea, deși literatura anarhistă este foarte vastă, opinia generală asupra acestei doctrine a rămas în mare parte neschimbată, fiind deseori asociată cu terorismul, cu vandalismul, iar în cel mai bun caz fiind asociată cu o utopie.

În schimb, anarhismul este “o doctrină care vizează eliberarea indivizilor de sub dominația politică și exploatarea economică, prin încurajarea acțiunii directe sau non-guvernamentale”, anarhismul este “arta de a te autoeduca și de a-i educa în măsură suficientă pe ceilalți, astfel încât oamenii să devină capabili să se governeze singuri”, anarhismul “nu constituie o aberație decât pentru cel care refuză să înțeleagă că uneori nu există altă ieșire decât îndeplinirea unui vis”, iar dacă “anarhia este un rău teribil, despotismul este, însă, unul și mai mare. Anarhia a ucis sute de oameni, despotismul a sacrificat milioane

și milioane de vieți și prin asta n-a făcut decât să perpetueze ignoranța, viciul, mizeria.” Despotismul nu poate face referire doar la monarhia absolută, ci trebuie analizat conform viziunii lui Max Stirner care afirma că “orice stat este despot.”

Miezul anarhismului rezidă în doctrina că societatea poate și trebuie să fie organizată fără autoritatea coercitivă a statului” iar termenul de anarhie provine din limba greacă veche, din an-archos, și înseamnă fără stăpâni. Anarhiștii consideră statul în sine ca fiind dușmanul esențial, “nu numai pentru că fiecare stat își supraveghează foarte atent, și uneori punitiv, disidenții săi, dar mai ales pentru că fiecare stat protejează privilegiile celor puternici.

Deși Statul acceptă maniera apocaliptică hobbesiană a stării naturale a indivizilor, de război al tuturor împotriva tuturor, anarhismul consideră că tocmai această stare belicoasă este creată și întreținută de stat, indivizii în stare naturală fiind capabili să-și creeze condiții pașnice și productive. De asemenea, starea de război a fost promovată doar de stat, sacrificând mase întregi pentru protecția unor minorități privilegiate, toate acestea petrecându-se sub drapelul patriotismului, înălțat, elogiât, divinizat, în condițiile în care patriotismul, și mai apoi naționalismul, nu s-a dovedit a fi decât o apologie a morții. Există însă curente anarhiste diferite, dar toate acceptă în general aceleași teme și principii, toate refuză autoritatea statală și doresc realizarea unei societăți fără guvernământ, însă ceea ce le deosebește sunt mijloacele prin care această societate ajunge să fie creată și chiar modul de organizare al unei astfel de societăți.

Anarhismul nu este doar un curent politic, nu este o simplă ideologie, și nici nu trebuie analizat strict în termeni politici, ci se vrea a fi mai mult de atât: artă și filosofie socială în același timp, ideologie politică și doctrină economică, susținător al ecologismului și al veganismului, al antimilitarismului și al antiglobalizării. Anarhismul este un alt mod de viață, un alt mod de a acționa și de a interpreta realitatea.

Rădăcinile anarhismului pot fi căutate mai departe de declarația lui Proudhon, mai departe de modernitate sau de Evul Mediu. Acestea se regăsesc și în filosofia antichității grecești, dar au apărut pentru prima dată în China antică prin intermediul budhismului și taoismului și mai apoi în Japonia. “Kotoku Shusui a afirmat că dintotdeauna au existat anarhiști în viața japoneză, aceștia derivând atât din buddhism cât și din taoism. El a fost unul dintre cei 12 anarhiști executați în 1911, sub acuzația de complot împotriva împăratului Meiji.”

Astfel, o alegorie taoistă analizează starea naturală a cailor, care, trăind în libertate, se hrănesc singuri, își ating gâturile între ei atunci când sunt fericiți, iar când sunt într-o stare nervoasă se întorc cu spatele unii la alții și se lovesc cu copitele. Însă, doar atât de departe ajung manifestările lor în starea naturală. În schimb, fiind bătuți și închiși, acoperiți cu armuri de metal peste cap, învață să adopte priviri pline de ură, să nu-și mai folosească gâturile în semn de bună dispoziție ci pentru a-și înfige dinții cu forța, producând mușcături grave oricărei ființe care i se opune, și învață la rândul lor să reziste acestor feluri de atacuri, perfecționându-și, în timp, o tehnică de luptă. În acest mod, natura lor este denaturată, degradată, coruptă. “Același lucru poate fi spus și în cazul oamenilor. Conducătorii, dominanți și intermediari, sunt cei care distrug armonia și echilibrul natural. Anarhiștii consideră că cea mai bună cale prin care putem evolua este să lăsăm legile naturale să-și urmeze cursul.”

Deși anarhismul modern a ajuns în China abia la începutul secolului XX, introdus de grupurile de intelectuali care au studiat în Europa, sau de grupurile de studenți japonezi, principiile libertare ale egalității sociale și ale “comunismului agricol” existau aici încă din antichitate. De asemenea, unul dintre cele 4 mari romane clasice ale literaturii chineze, Osândiții Mlaștinilor scrisă de Shi Naiian și Luo Guanzhong – carte “de căpătâi” în China secolului XIV – are ca temă de bază încurajarea inițiativei individuale și chemarea maselor la luptă împotriva oricărui guvernământ corupt.

Primul “manifest anarhist” poate fi considerat cartea lui Lao Tse “Tao Te King” în care este inițiată ideea refuzului jocului puterii: “desăvârșitul nu silnicește, nu e ispitit de putere, se ferește de strălucirea ei.” Premisele autoguvernării sunt deasemenea vizibile: “Eu respect ne-săvârșirea și poporul se conduce,

de la sine, întru belșug/ Eu îndrăgesc și păstrez pacea și poporul devine de la sine cinstit și necârtitor.” “În splendida poezie din Tao Te King există o critică socială foarte întemeiată [...] o critică ascuțită a birocrației, a militarismului, a naturii comerciale și a ordinii feudale.”

În antichitatea grecească, “autonomia individuală, a-ți fi suficient ție însuși, sunt adevăratele valori care trebuiau căutate și promovate.” Antistene, discipol al lui Socrate și întemeietor al cinismului, critica toate convențiile sociale, “legile cetății” și oamenii de stat. Discipolul său, Diogene, s-a opus mai puternic invențiilor sociale, alegându-și un mod de viață diferit, care nu se supunea niciunei legi ale polisului, adoptând și perfecționând sarcasmul și ironia. Stoicii sunt deasemenea influențați de principiile cinismului, și vor promova “opțiunea pentru o viață conformă cu natura și contradicția dintre Natura și legile Cetății, detașarea de bunurile lumești, și se vor proclama, în cele din urmă, cetățeni ai lumii.”

În Europa medievală nu există concepția actuală despre Stat, statul confundându-se cu Biserica. Astfel, până când politicul s-a distanțat de clericalism, antiautoritarismul a luat forma ereziei. Norman Cohn îi regăsește printre ereticii Evului Mediu pe precursorii lui Bakunin și Nietzsche: “adeptii Spiritului Liber, au fost singurii la care exista, ca parte integrantă a doctrinei lor de emancipare totală, o teorie socială profund revoluționară.” Acești eretici refuzau să accepte orice constrângere sau limitare a libertății lor, o altă formă de nesupunere fiind reinterpretarea Noului Testament, astfel încât Biserica era lipsită de orice formă de autoritate.

Erezia Amoricienilor se constituie ca fiind o grupare anarhică medievală ce interpreta într-o manieră panteistă învățăturile biblice. Ei “susțineau că, întrucât omul este în Dumnezeu, Dumnezeu este cel care făptuiește totul și nu omul.” În acest mod, actele imorale de care au fost acuzați au căpătat o legitimitate divină.

O altă mișcare eretică foarte importantă care s-a manifestat în secolul al X-lea pe teritoriul Bulgariei este cunoscută sub numele de bogomilism. Bogomilii promovau sărăcia, deținerea de bunuri în comun, și adoptau întotdeauna o atitudine de nesupunere față de autorități. Bogomilii “îi arată cu degetul pe cei avuți și au oroare de țar, îi batjocoresc pe superiori, îi condamnă pe nobili și îi opresc pe toți sclavii de la a arăta supunere stăpânilor lor.”

Goliarzii au contestat de asemenea autoritatea clericală și ierarhia, criticând toate formele instituționalizate ale Bisericii. O bună parte dintre aceștia erau foști clerici și aveau o cultură generală bogată, însă, datorită acțiunilor lor ce aveau un profund caracter decadent, au fost catalogați ca fiind mai degrabă libertini decât libertari.

Anabaptismul a fost mișcarea cu cea mai mare amploare din Evul Mediu și care a promovat argumentele ce susțineau revolta țăranilor împotriva nobililor. Natura umană era considerată a fi una bună, din punct de vedere moral, în timp ce Biserica și Statul văd în natura umană starea coruptă, malefică, înjositoare ca fiind cea care este dominantă. O descriere a naturii umane în acești termeni nu face decât să legitimizeze atât autoritatea statală cât și autoritatea religioasă, acestea două atribuindu-și astfel rolul de disciplinare a poporului. Comunismul avant la lettre a fost deasemenea practicat, încercându-se confiscarea averilor celor mai bogați pentru a le distribui colectivității. Toleranța, solidaritatea și pacifismul erau trăsăturile caracteristice ale acestei mișcări și neîndeplinirea serviciului militar sau refuzul achitării taxelor. Pierre Mesnard sublinia faptul că “protestul care, pe timp de pace, ia forma anarhiei, pe timp de război o îmbracă pe cea a dezertării”, catalogând serviciul militar ca fiind o “sclavie sângeroasă care nu are alt scop decât supraviețuirea unui Stat indiferent... Din același motiv, nu, obligațiilor fiscale!”

Toți acești “eretici”, cât și taoiștii chinezi, nu vedeau starea naturală a omului ca fiind o stare ce putea fi descrisă în termenii maleficului, haosului, violenței, ci considerau că tocmai datorită constrângerii starea naturală ajunge să fie descrisă astfel.

Anarhismul se consolidează în Epoca Modernă, începând să se distanțeze de simpla erezie și să promoveze noi forme de contestare a autorității, datorită apariției Statului – a statului modern ca invenție capitalistă. Statul devine astfel primul dușman al anarhismului, care va încerca, și a și reușit cred eu, să demonstreze că Statul este principalul dușman al individului. De asemenea, mult cunoscuta expresie “Statul sunt Eu!”, care a fost atribuită lui Ludovic al XIV-lea, a dat naștere unei “contra-

expresii” ironice, cu mult mai târziu, apărută pe pereții Parisului în timpul evenimentelor din mai '68: “L’anarchie, c’est moi!”.

“Anarhismul ca filosofie dorește să dizolve toate formele de autoritate și de putere, și dacă este posibil, să încerce abolirea lor completă. Toți anarhiștii resping autoritatea politică a Statului și a guvernământului, și majoritatea resping autoritatea morală a indivizilor excepționali. Idealul însă rămâne ca toți indivizii să judece și să acționeze pentru ei înșiși, fără a se încrede în experți.” Această mișcare politică observa cu mare ușurință datoria morală pe care o are față de restul indivizilor, resimțind cel mai rapid violența promovată și întreținută de Stat, exploatarea majorității în numele unei minorități fals considerate a fi competente, sărăcia și mizeria care nu au fost niciodată eliminate de niciun Stat și incapacitatea oricărei forme de guvernământ și a oricărei forme de parlamentarism de a satisface interesele indivizilor.

“Nezdruncinatul anarhism”, așa cum era numit de Luis Mercier Vega, nu a renunțat la a-și apăra argumentele, atât în planul filosofiei politice – prin contribuția unor importanți teoreticieni precum William Godwin, Pierre Joseph Proudhon, Piotr Kropotkin – cât și în planul activismului revoluționar – prin contribuția unor antiautoritari precum Errico Malatesta, Mikhail Bakunin sau Rudi Dutschke.

Individualitatea este puternic respectată, însă nu și individualismul. De altfel, există neînțelegeri foarte vechi și foarte puternice, între anarhiștii individualiști și anarho-comuniști. Instinctivitatea este apreciată din nou, atât prin eliminarea constrângerilor autoritare care împiedică individul să se dezvolte natural – constrângeri care îi fabrică acestuia o natură secundară - cât și prin încrederea în animalitatea din om, care îl transformă pe acesta într-o ființă solidară, pașnică, responsabilă. Animalității îi sunt caracteristice aceste trăsături – care par să fie contrare viziunii generale – întrucât nicio specie nu ar fi supraviețuit și nu s-ar fi putut înmulți, în condițiile în care indivizii ar fi acționat total separat, fiecare fiind în stare să încerce orice pentru a-și consolida existența și să recurgă chiar la violența intraspecifică pentru a-și hrăni ego-ul.

O altă evidențiere care trebuie făcută este cea referitoare la noțiunile de Stat și societate. Statul nu trebuie să fie confundat cu societatea. Bakunin considera existența societății ca fiind atât necesară, cât și firească. Societatea nu este o construcție artificială, spre deosebire de Stat, ci este un dat natural, un alt “efect fără cauză”. În viziunea sa, “Statul este rău, pentru că și atunci când ordonă binele, îl vatamă și îl strică tocmai pentru că orice ordin provoacă și suscită revoltele legitime ale libertății” . De asemenea, Bakunin afirma că “Statul garantează întotdeauna ceea ce există deja: unora bogăția, altora sărăcia; unora, libertatea bazată pe proprietate, altora, sclavia, consecința fatală a mizeriei lor, și îi forțează pe cei săraci să muncească fără încetare și la nevoie chiar să se lase uciși pentru a spori și păstra această bogăție a celor avuți, care constituie însăși cauza mizeriei și sclaviei lor. Aceasta este adevărata natură și adevărata misiune a Statului.” Alți antiautoritari, precum Rothbard, au susținut că “Statul este organizația din societate care dorește să mențină un monopol asupra folosirii forței și a violenței într-o anumită zonă.”

Anarhiștii nu acceptă nici iluzia democrației parlamentare, conform căreia Statul este însuși poporul, puterea concentrându-se în mâinile indivizilor. Alternanța la guvernare nu reprezintă nicio garanție că cei care se succed la conducere, nu se succed între ei. Cu alte cuvinte, nu există nicio garanție că nu se formează o clasă de politicieni “profesioniști” care ajung pe rând în funcții de conducere, excluzând astfel posibilitatea individului de rând de a-și exercita puterea. “Tot timpul avem de-a face cu aceeași piesă, jucată de alți actori.” Montesquieu a întrevăzut contradicția care domină teoriile democrației constatând că “de vreme ce într-o democrație poporul pare să facă aproape tot ce vrea, s-a considerat că libertatea rezidă într-un astfel de regim, confundându-se libertatea poporului cu puterea acestuia” . O altă contradicție care stă la baza teoriei democrației este aceea că definind puterea ca “puterea demoului”, adică a tuturor, interesul general va domina interesul particular, puterea universală va domina puterea particulară. De asemenea, chiar J.J.Rousseau recunoștea că o democrație există doar în măsura în care este o democrație directă, parlamentarismul fiind incapabil de a valorifica individul și “reușind” doar să creeze o minoritate care dictează unei majorități. Democrația parlamentară se transformă astfel în democrația dictatorială, regimul democratic fiind cel mai ușor de controlat de către o minoritate

puternică și având bazele cele mai legitime – acelea conform cărora acționează în numele tuturor – de a menține indivizii într-o obediență acută față de lege – legea nefiind compatibilă în mod automat cu moralitatea.

Un regim iluzoriu are, desigur, o manieră iluzorie de exercitare a puterii: sufragiul universal! Kropotkin considera că aceste pretinse drepturi “cum ar fi sufragiul universal, libertatea presei, inviolabilitatea domiciliului, libertatea de asociere... care au lăsat dintotdeauna poporul indiferent... nu sunt decât o unealtă în mâinile claselor dominante, pentru a-și menține puterea asupra poporului.” Aceste pretinse drepturi sunt respectate doar în cazul în care nu sunt îndreptate împotriva minorității privilegiate. Anarhiștii au promovat absentismul, argumentând că până în momentul în care absentismul va fi suficient de mare indivizii vor fi deja educați pentru a putea suplini acțiunea parlamentară. Refuzul votului vrea în același timp să creeze o situație jenantă pentru politicieni: materializarea momentului în care aceștia nu vor fi votați decât de către ei înșiși.

Pentru Mikhaïl Bakunin, “votul este mijlocul cel mai sigur de a convinge masele să coopereze la ridicarea propriei lor închisori,” iar pentru Elisee Reclus “a vota înseamnă a abdica.” Votul nu este altceva decât instituționalizarea corupției, căci prin intermediul său, jaful, violul, degradarea, sărăcia, decadența devin legale. Din aceste motive, numărul 2 al revistei *Le Droit social* din iunie 1885 încuraja sabotarea scrutinului, afirmând că a vota înseamnă a introduce o bucățică de fosfor în buletinul de vot, fapt care va provoca incendierea urnei.

Mijloacele prin care este respinsă autoritatea Statului, în numele apărării libertății, îi clasifică pe anarhiști în revoltați și revoluționari. În opoziție, Maurice Fayolle alege anarhismul revoluționar, care, “pentru că are în vedere o transformare în prezent a societății, va considera drept indispensabilă o organizare solidă, structurată, care să le asigure tuturor membrilor săi o legătură strânsă, o solidaritate constantă.” Albert Camus analizează în *Omul revoltat* diferența dintre revoltă și revoluție, concluzionând că revolta nu va putea produce niciodată o schimbare radicală, fiind lipsită de coerență și raționalitate.

Problema care apare în cadrul unei revoluții este aceea privitoare la existența Statului. Astfel s-a născut și diferențierea revoluționarilor în autoritari și antiautoritari, autoritarii acceptând supraviețuirea Statului după revoluție, iar antiautoritarii refuzând orice formă de Stat, fie el și revoluționar. Conștientizarea marxistilor cu privire la imoralitatea Statului transpare și din acest citat al lui Engels, editat în prefața lucrării *La guerre civile en France* a lui Marx: “Statul nu este altceva decât o mașinărie de opresiune a unei clase de către altă clasă și asta nu numai într-o republică democratică, dar și într-o monarhie.” Cu toate acestea, autoritarii acceptă mai întâi preluarea puterii, a aparatului de Stat, și mai apoi folosirea acestuia pentru îndeplinirea scopurilor declarate prin intermediul revoluției. De exemplu, Lenin afirma că “Noi nu visăm să ne lipsim dintr-o dată de orice conducere, de orice subordonare; aceste visuri anarhiste, bazate pe neînțelegerea sarcinilor dictaturii proletariatului sînt absolut străine marxismului și nu servesc în realitate decît la amînarea revoluției socialiste pînă în ziua în care oamenii se vor fi schimbat.”

Ca replică împotriva principiilor anarhiste, Lenin ridică o chestiune, pe cât de reală, pe atât de ironică: “Acești domni (antiautoritarii), au văzut ei vreodată vreo revoluție? Revoluția este fără nicio îndoială lucrul cel mai autoritar din câte există.” Însă, răspunsul fusese dat cu câțiva ani mai devreme de revoluționarul rus Mikhaïl Bakunin: “la asta răspundem că nici o dictatură nu poate avea alt scop decât acela de a dura cât mai mult posibil și că ea poate doar să împingă în sclavie poporul care o îndura și să-l educe întru sclavie; libertatea nu se poate obține decât prin libertate.” Cu toate acestea, Lenin a ținut să întărească poziția lui Marx, care “n-a fost nicidecum împotriva faptului că Statul va dispărea o dată cu dispariția claselor sau că va fi desființat o dată cu desființarea lor, ci împotriva faptului că muncitorii să renunțe la folosirea armelor, la violența organizată, adică la statul care trebuie să servească scopului: înfrîngerea rezistenței burgheziei.”

Cu siguranță, este dificil de stabilit gradul de importanță sau influență al personalităților care constituie punctele de reper atunci când este analizat cazul anarhismului. “De exemplu, în studiile Anglo-Americane, Bakunin și Kropotkin sunt în mod normal reprezentați ca fiind cei mai importanți teoreticieni anarhiști, în timp ce în Europa Continentală, și mai ales în Franța, Proudhon și Bakunin

sunt mai curând identificați ca fiind luminile călăuzitoare ale mișcării.” Peter Marshall, în lucrarea sa *Demanding the Impossible – History of Anarchism*, a inclus de asemenea, alături de cei trei, pe Elisee Reclus, Errico Malatesta și Emma Goldman.

Biblioteca Anarhistă

Federația Anarhistă
Începuturile anarhismului
2009

Preluat la 16.12.2022 de la <https://federatia-anarhista.blogspot.com/>

ro.theanarchistlibrary.org